

zasnovane na novoj izvornoj građi, knjiga Rudolfa Horvata *Hrvatska na mučiništu* nije izgubila na svojoj vrijednosti, zanimljivosti i dokumentarnosti. Ona reljefno ocrtava jedno razdoblje u kojem je hrvatska politika vodila žestoku borbu protiv sila koje su nastojale svim sredstvima satri identitet hrvatskog naroda. Pregledno i dokumentirano podsjećanje na to razdoblje nameće se kao nužnost u ovom trenutku kada je prijeko potrebno revalorizirati povijesni ulazak Hrvatske u jugoslavensku državu i sve one okuke hrvatske politike između dva rata u neprekidnom sukobu s agresivnom velikosrpskom politikom. Horvatova knjiga u tome će nam nesumnjivo pomoći.

Hrvoje Matković

TIBOR CSERES, Krvna osveta u Bačkoj, Hrvatski informativni centar i AGM, Zagreb, 1993., 257 str.

U novoj biblioteci »Crni dossier« izdavači AGM, Hrvatski informativni centar i Turistkomec objavili su u hrvatskome prijevodu knjigu *Krvna osveta u Bačkoj* (naslov izvornika: *Vérbosszú Bácskában, Magveto Könyvkiado, Budapest, 1991.*) autora Tibora Cseresa.

Postoje (povijesni) događaji koji se, prema Cseresovu mišljenju, ne mogu i ne smiju izbrisati iz sjećanja. Naime, mnoge su teme sve do nedavno bile nepoželjne ili zabranjene. O njima danas moramo govoriti istinito i objektivno.

Sve do pojave Cseresove knjige, do najnovijeg doba, ni mađarska, ni naša javnost nije imala gotovo nikakvih vijesti ni spoznaja o događajima koje je obradio i opisao u knjizi »Krvna osveta u Bačkoj«. Cseres se usredotočio na odnose između mađarskog i srpskog naroda u nedavnoj prošlosti. Ograničio se na područje Bačke u prvoj polovici četrdesetih godina 20. stoljeća, razmatrajući krvave radnje koje su, s jedne strane učinjene u ime mađarske države, a s druge od srpskih partizana.

Postupci prema poraženima i zločini okupatorskih te pobjedničkih snaga u ratnom i poratnom razdoblju na području jugoistočne Europe, široj su javnosti bili nepoznati, a historiografije tih zemalja o tome nisu progovarale. Poslije drugoga svjetskog rata, u ime »socijalističkoga« prijateljstva s Jugoslavijom, u Mađarskoj nije bilo pristojno, štoviše bilo je zabranjeno, sjećati se onoga što se dogodilo u jesen 1944. godine u Bačkoj. Zbog »osjećaja krivice«, i stida, moralo se šutjeti i o novosadskim događajima s kraja 1941. i iz siječnja 1942. godine. Sudbina »neprijatelja« s izostankom zakonitog suđenja, dakle onih ubijenih bez presude, u ime naroda i države, tematika je ove knjige. O ratnim i poratnim vojnim i civilnim žrtvama historiografija, demografija i viktinologija tek trebaju donijeti svoje argumentirane sudove. Pretpostaviti je da oni ni za koga neće biti ugodni. »Znajući da će se krvava prošlost prije ili kasnije ionako morati otkriti, i ispravnije je da u naše ime učinjene podlosti sami otkrijemo«, kaže Cseres. Velika je razlika ubiti protivnika u boju, od ubijanja nenaoružana i bespomoćna čovjeka. Zločin je uvijek bio individualno djelo, a stratezi suvremenih despota pripisivali su ga često cijelim društvenim skupinama, narodima i nacijama.

Cseres u *Krvnoj osveti u Bačkoj*, donosi podatke o tragičnim događajima 1941./42. godine (tzv. novosadskoj raciji), opisuje ih i uspoređuje s krvavim radnjama iz 1944. godine. To što je mađarska okupacijska vojska u toku drugoga svjetskog rata učinila u Bačkoj, kao i novosadski događaji (kada je za samo tri dana pobijeno više od 3000 civila, Srba i Židova) bilo je uglavnom poznato i mađarskoj i našoj javnosti. O tome što se dogodilo u Bačkoj u jesen 1944. godine, o masovnom pokolju gotovo 40.000 stanovnika Mađara, većinom muškaraca, sve do danas nije bilo riječi.

Brojčane navode o poginulim i pogubljenim Srbima, Židovima i komunistima u Bačkoj od 1941. do 1944. godine Cseres je objavio na temelju zbirnih podataka jugoslavenskih organa; popis pogubljenih Mađara iz 1944. godine autor donosi na temelju podataka koje su kroz niz godina prikupljala dvojica župnika (Márton Scziucs i Jozsef Kovács). Uza sve, navode, podatke, izvore i objašnjenja koje nam daje Cseres, teško je provjeriti i sa sigurnošću odrediti koliko su vjerodostojni.

O motivima i nakanama pisanja *Krvne osvete u Bačkoj* autor govori u Riječi uz hrvatsko izdanje (7) i poglavljju Umjesto predgovora (8-16). Knjiga je podijeljena na nekoliko cjelina, pisana je publicistički bez znanstvenih pretenzija, stručne metodologije i znanstvenog aparata, sa svrhom da pruži informacije. Ako je vjerovati autoru, rad je temeljen na istraživanjima i podacima strpljivo prikupljenim desetljećima. Nakon uvodnog dijela, slijede poglavljja naslova (i podnaslova) ponekad i nejasnih: Pristalice vječnog mira (17-27), Zajednička prošlost (28-58), Slom vječnog mira (59-95), Višestruka odmazda: Vendetta (96-225), Lista mrtvih — naš izvor podataka (226-231), Nakon osvete-osude (232-248), Smrtonosna komedija na sudu (249-251) i na kraju je poglavljje Umjesto pogovora (252-253), popis literature (254), te kao dodatak hrvatskome izdanju tekst dr. Andrije Bognara »O genocidu nad Mađarima« (255-257). Ilustrativni prilozi knjizi dvije su karte: karta Bačke (i Baranje) s mađarskim imenima mjesta (3 i 259) i karta Bačke s prikazom broja ubijenih Mađara 1944. godine po naseljima i gradovima (260-261).

Ne upuštajući se u podrobniju analizu Cseresovih navoda i tumačenja, u cjelini gledano, tema je navođenjem niza nepotrebnih i suvišnih detalja razvodnjena. Tekst je često opterećen navodima, primjerima i detaljima iz bliže i dalje prošlosti koji s temom i problematikom o kojoj je u knjizi riječ nemaju nikakve veze. Vanjska (likovna) oprema knjige (N. Dogan) u mnogome nadilazi sadržaj, način obrade teme i kvalitetu ponuđenog viđenja problematike koju je razmotrio Tibor Cseres.

Vladimir Geiger

SMILJKO SOKOL — BRANKO SMERDEL, *Ustavno pravo, Školska knjiga, Zagreb, 1992., 167 str.*

Raspad jugoslavenske države i uspostava samostalne i suverene Republike Hrvatske označili su kraj totalitarnoga komunističkog režima na hrvatskim prostorima i otvorili put ustroju državne vlasti i demokratizaciji društva. Promjene su radikalne jer se radi o temeljitom mijenjanju organizacije vlasti i oblikovanju novog mehanizma s institucijama koje su primjerene demokratskom društvu. Upoznavanje tih institucija i uvid u njihovo funkcionira-